

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด

เมื่อวันที่ ๒๒ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๒๑

คำสัจธรรมพื้นฐาน

พระเวลามากมากจริง ๆ เฉพาะภายในวัดมีตั้งห้าหกลีบ ยังอีกบริเวณบ้านนั้น บ้านนี้ใกล้เคียง สามกิโล สี่กิโล เหล่านี้มารวมลงอุโบสถกันในวันอุโบสถ พระถึงห้าหกลีบ เฉพาะพระนะไม่นับเนร เวลาลงอุโบสถเสร็จแล้วท่านก็ให้อโวาท ส่วนมากอุโบสถแล้วก็ให้อโวาท อโวาทนี้เผ็ดร้อนมากทีเดียว ฟังถึงใจ เราก็เป็นห่วงตัวของเราเอง เวลาเราไปก็เป็นห่วงท่าน กลัวพระเนรจะระเกะระกะพอให้ท่านรำคาญหูตาอะไรหรืออะไร ถ้าเราอยู่เราคอยกำกับอยู่ตลอดเวลา แต่ก็จำเป็นต้องไป

ดูอาการท่าน เวลาเราจะกราบลาไปเที่ยวดูอาการท่านไม่อยากจะไปนะ เพราะท่านคงเห็นเกี่ยวกับเรื่องหมู่เพื่อน บางที่ท่านตั้งปัญหาพอเห็นเราครองผ้า คือธรรมดาไม่มีธุระผมก็ไม่ได้ครองผ้า เพราะไม่มีคนมีแต่พระแต่เนร ฉันจึงหันแล้วไปหาท่านตอนเช้า ตอนท่านขึ้นไปกุฏิแล้วท่านฉันชา ฉันเสร็จแล้วเราก็ขึ้นไป ธรรมดาพระไม่กล้า เพราะไม่มีผู้คน พอคุยกันบ้างเล็ก ๆ น้อย ๆ แล้วก็ลงมา

ส่วนมากเราจะลาท่านเรามักจะไปกราบเรียนท่านตอนเช้า เพราะตอนเย็นมักจะมีเพื่อนฝูงมาก ตอนเช้าจะมีสักสามองค์สี่องค์ พอเห็นครองผ้า หือ ไม่ได้ไปใส่ตัว อยู่ด้วยกันตัวนั้นปัญหาออกแล้ว หือไม่ได้ไปใส่ตัวท่านมหา อยู่น่ากันตัว นั้นปัญหา เราก็กระเทือนหัวใจตุ้มเลย หากว่าท่านไม่พูดอะไรอีกเลย ท่านพูดเรื่องราวอื่นใด เราก็ไม่กล้าจะกราบนมัสการลาไปไหนมาไหน เพราะปัญหานั้นบอกชัด ๆ แล้วว่าท่านมีความเมตตา พอคุยกันเรื่องนั้นเรื่องนี้แล้วท่านก็แย้มออกมา ถ้าอยู่ที่ได้กำลัง ไปก็ได้กำลัง อยู่ก็ดี ถ้าอยู่ไม่ได้กำลัง ไปไม่ได้กำลัง ไปก็ดี ถ้าอยู่ไม่ได้กำลัง ไปไม่ได้กำลัง อยู่ดีกว่า ถึงสามสี่พักท่านพูด

นี่เรียกว่าท่านเปิดโอกาสแล้ว เราก็มีโอกาสที่จะกราบเรียน การอยู่ที่ได้กำลัง แต่หากว่าทางวัดวาก็ไม่ค่อยมีธุระอะไร และครูบาอาจารย์มีความสะดวกสบายดี เกล้ากระผมก็

คิดอยากจะไปพักภาวนาชั่วคราวช่วงเวลาบ้าง (เราก็อ้าง) อันนี้ก็แล้วแต่พ่อแม่ครูบา
อาจารย์จะเห็นสมควรประการใด จากนั้นท่านก็เปิดทาง จะไปทางไหนละ นั่น เปิดทาง
แล้ว เราต้องฟังให้เต็มเม็ดเต็มหน่วยเพราะท่านจอมปราชญ์นี้ คิดว่าจะไปทางโน้น ๆ
(เราก็อ้าง) จะไปองค์ (ท่านถาม) ไปองค์เดียว เอาดีไปองค์เดียว พระอย่าไปยุ่งกับ
ท่านนะ เข้มขันนะตรงนี้ พระอย่าไปยุ่งท่านนะ ท่านมหาท่านไปองค์เดียว ท่านสบายไป
องค์เดียว ใครอย่าไปยุ่งท่านนะ ท่านก็ช่วยรักษา

พระเถรก็ไม่เกี่ยวข้องกับเรา ไปไม่ได้ถ้าท่านว่าอย่างนั้นแล้วใครจะฝืนไปได้ หนึ่ง เราก็ดู
สอง ท่านก็จะเขกเอาอีก เพราะมีที่ฟังแล้ว พ่อแม่ครูอาจารย์อยู่นั้นแล้ว ก็ไปแหละเรา
ไปก็ไม่ไปอยู่ไกลอะไรนักหนา อย่าง ๑๕-๑๖ กิโลเมตร มาลงอุโบสถทัน ฉันทันเสร็จแล้ว
มาลงอุโบสถเสร็จเรียบร้อยแล้ว อยากกลับเวลาไหนก็ได้ ผมไม่สนใจกับเวลาล่าเวลานะ
บางที่ค่า คุษกับท่านจนกลางคืน บทเวลาจะไป หือ ไปเหรอ

ไป...ดงทั้งนั้นนะ ดงเสือดงอะไรทั้งนั้นแหละ แต่มันไม่ได้สนใจกับเสือกับอะไร ๕ กิโลเมตร ๖
กิโล บางแห่ง ๑๒-๑๓ กิโลเมตร บุกป่าไปอย่างนั้นแหละ มันเป็นทางพอไปได้ ผมก็ไม่จุดไฟ
นะ ไฟฉายก็ไม่มี เดินไปอย่างนั้นละ ภาวนาเรื่อย คือไม่ได้เป็นกังวลกับเรื่องการไปกลัว
จะค่ำจะมีดอะไร ไม่คิด วันอุโบสถปิดกวาดลานวัดลานวาเสร็จเรียบร้อยแล้ว หลังทำ
อุโบสถแล้วขึ้นไปฉันน้ำร้อนน้ำชากับท่าน บางที่ท่านไม่มีธุระอะไรก็พูดธรรมะ เราทราบ
เรายังไม่กลับ จนกระทั่งท่านขึ้นทางจงกรม เสร็จแล้วถึงกลับ เอาแน่ไม่ได้เพราะเราไป
คนเดียวนี้ บางที่ลงอุโบสถเสร็จเรียบร้อยแล้วเราก็กลับ นี่เป็นประจำ บางที่ก็ห้าหกวัน
มาที่ก็มี เกี่ยวกับปัญหาทางจิตใจก็มา หือ มาเหรอ(ท่านว่า)

ท่านพูดถึงเรื่องพระเถรวาทว่า การปกครองลำบาก เพราะนิสัยใจคอไม่เหมือนกัน ผู้หยาบก็
มี ผู้ละเอียดก็มี ผู้หยาบนั้นแหละมันทับผู้ละเอียดให้ได้รับความลำบากรำคาญหนักอก
หนักใจ ถ้าต่างคนต่างมุ่งธรรมมุ่งธรรมด้วยกันแล้วก็อยู่ด้วยกันสะดวกสบาย เพราะคำ
ว่าธรรมแล้วจะไม่ขัดกัน ไม่กระทบกระทั่งกัน แต่ถ้าเป็นโลกกับธรรม โลกก็หมายถึง
กิเลส กับธรรมมันกระทบกันไม่ได้

สถานที่อยู่กับผู้บำเพ็ญคือนักบวช เป็นสถานที่ที่อยู่อันเหมาะสมกับผู้ต้องการอรรถธรรม และความสงบเยือกเย็น เพศก็อำนวย เมื่อมีอะไรกระทบกระทั่งกันบ้างเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็เป็นเรื่องใหญ่โตขึ้นมา เหมือนกับผ้าขาวถูกเปื้อนนิด ๆ หน่อย ๆ ก็แสดงให้เห็นความสกปรกนั้นเด่นชัด ยิ่งกว่าผ้าธรรมดาที่เก่า ๆ แกร ๆ อยู่แล้ว ผิดกันอย่างนั่นเอง

เพราะฉะนั้นพระเจ้าจึงต้องระมัดระวัง เรื่องการกระทบกระทั่งกันนี้เป็นภัยต่อกันมาก และกระทั่งกันทั่วทั้งวัด ไม่ใช่เป็นของดีเลย เมื่อแสดงออกประการใดที่เห็นว่าไม่ถูกไม่ได้ รับระดับดับมันทันทีทันใด สมกับผู้มีสมาธิเลิศ มารับดับกับกิเลส อย่างนั้นอยู่ด้วยกันได้ มีมากมีน้อยก็ไม่ขัดข้อง เวลานี้ย่นเข้ามา ๆ จนแทบจะไม่มีเกาะมีดอน

ขอให้ทุกท่านได้เข้าใจเอาไว้คำพูดอย่างที่พูดนี้ไม่เป็นความผิด คือมันย่นเข้ามา ๆ จนแทบจะไม่มีเกาะมีดอน ก็คือ ภูโลกหนึ่ง เอ้า ขยายออกไปให้ชัดเจนก็คือ ความโลภ ซึ่งเป็นกิเลสตัวหยาบช้าลามก มันเหยียบย่ำทำลายจิตใจกายวาจาพระเณรของเรา เหยียบเข้าไปทุกวัน ย่ำเข้ามาทุกวัน ความเห็นแก่อรรถแก่ธรรม การบวชเข้ามาด้วยเจตนาเบื้องต้นเพื่อจะชำระสะสางกิเลส เมื่อถูกความโลภเหยียบย่ำทำลายเข้าไปเจตนาเหล่านี้ก็ค่อยอัปเฉาลงไป ๆ จนกระทั่งไม่มีเหลือ พระทั้งองค์มีแต่ความโลภเต็มตัว

ความโลภกับความโกรธ กับความหลง นี่เป็นสหายกัน เหมือนกับไม้ต้นเดียวแล้วมีกิ่งก้านแตกออกไป เป็นความโลภ ความโกรธ กิ่งใหญ่กิ่งน้อยมีแต่เรื่องของกิเลสออกจากโมหะ มันครอบงำมากผิดปกติ ที่นี้เกาะดอนก็ไม่มีที่จะให้เกิดความชุ่มเย็น เพราะธรรมไม่มี มีแต่ความโลภ แล้วอยู่กันจำนวนมากน้อยก็ต้องเป็นก๊กเป็นเหล่า เป็นเราเป็นท่าน เป็นเขาเป็นเรา เข้ากันไม่สนิท เลยเป็นพวกเป็นพ้องเป็นแตกเป็นร้าวไป

อย่างนั้นมันดีที่ไหน มันไม่ใช่ธรรมของพระพุทธเจ้า มันเรื่องทำลายธรรมของพระพุทธเจ้าให้สิ้นไปหมดไป เพราะฉะนั้นจึงว่าเกาะดอนจะไม่มี ย่นเข้ามา ๆ ผู้ที่มุ่งต่อการประพฤติปฏิบัติเพื่ออรรถเพื่อธรรม ด้วยเจตนาหวังบุญหวังกุศลหวังมรรคผลนิพพานจริง ๆ นี่จึงมีจำนวนน้อยมาก จึงเทียบกับว่าเกาะอันเล็ก ๆ อยู่ในท่ามกลางมหาสมุทร

ที่นี้เมื่อเย็นเข้ามาถึงตัวพวกเรานี้ อากาศทุกสัดส่วนที่แสดงออกไปนั้นเป็นเหมือนมหาสมุทร เกาะที่ควรจะให้ได้รับความร่มเย็นคือสติ ปัญญา ศรัทธา ความเพียร นี้ เรามีมากมีน้อยเพียงไร หรือมีตั้งแต่มหาสมุทรมหาสมุทรนิยามมันครอบคลุมไปหมด จนกระทั่งไม่มีเกาะ คือความร่มเย็นแห่งธรรมให้ได้พออยู่พอเย็นนอกเย็นใจบ้าง มีหรือไม่ภายในใจของเรา ให้พากันคิดให้ดี

ในวงวัดก็เป็นอีกอย่างหนึ่ง เรียกว่าเป็นเกาะอันหนึ่ง แต่ละวัด ๆ แต่ละวงของกรรมฐานก็เป็นเกาะอันหนึ่ง ๆ คำว่ากรรมฐาน จะเป็นวัดอะไรก็ตามที่แสดงตนว่าเป็นพระกรรมฐาน แต่เมื่อถูกความโลภ โโลเลในโลกามิส หลงไปตามโลกตามสงสาร มันเผาเข้ามา เหยียบย่ำทำลายเข้ามา ๆ พระเณรจะมีจำนวนน้อยก็เหมือนกันกับซากไม้ที่ถูกไฟไหม้ ดำเป็นตอตะโกเข้ามาเรื่อย ๆ เหมือนเขาเผาไร่เผาสวนเผาไร่เผานาเขานั้นแหละหาต้นไม้จะยืนต้นชุ่มเย็น ใบดกหนา ให้ได้รับความร่มเย็นเป็นสุข มีจำนวนน้อย นี้ละเย็นเข้ามา ย่นเข้ามาวัดนั้น ย่นเข้ามาวัดนี้ ก็เป็นลักษณะเดียวกัน

ถ้าความโลภได้เข้าในสถานที่ใดก็เป็นไฟลามทุ่ง ไหม้ไปหมดทั้งลำเป็นลำตาย ให้พากันเห็นภัย สิ่งเหล่านี้หากว่าจะทำโลกให้มีความร่มเย็นเป็นสุขได้ ดังความสำคัญมันหมายของโลก ที่พอใจกระเสือกกระสนกันยี่งนักนี้แล้ว โลกจะต้องเต็มไปด้วยความร่มเย็นเป็นสุข มีแต่ความสง่าผ่าเผย เป็นสุขทั้งกลุ่มใหญ่กลุ่มน้อย แต่นี้เป็นเพราะเหตุไร สิ่งเหล่านี้มีมากเท่าไรตามความต้องการของโลกที่มุ่งกันชวนชวายกัน แต่แล้วกลับเป็นพื้นเป็นไฟเผาโลกเผาสงสารให้เห็นประจักษ์ตาประจักษ์ใจเราอยู่ทุก ๆ วัน

ฉะนั้นเราจงเห็นโทษในสิ่งที่กล่าวมานี้ให้ถึงใจ และเห็นคุณค่าแห่งธรรมดังที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้แล้วด้วยความรู้จริงเห็นจริง เพราะทรงปฏิบัติมาโดยถูกต้องแล้วนั้นมาเป็นหลักใจ เป็นหลักชัย สมกับว่า **พุทธ ธรรม คุจฉามิ** เอาทั้งองค์แห่งความบริสุทธิ์ของพระพุทธเจ้า ทั้งปฏิบัติที่ทรงพาดำเนินมาแล้วอย่างใด ทั้งพระโอวาทที่ทรงสั่งสอนไว้แล้วทุกแห่งทุกมุมนั้น น้อมเข้ามาสู่จิตใจ ให้ใจได้ยึดได้ถือในหลักคุณสมบัติอันประเสริฐทั้งสามประเภทนี้ เราจะมี ความร่มเย็นเป็นสุขภายในจิตใจ

ใจเป็นสิ่งประเสริฐมากที่สุด ไม่มีสิ่งใดเสมอในโลก เมื่อได้รับการฝึกฝนอบรมหรือ
ทรมานให้เต็มทีเต็มฐาน บรรดากิเลสประเภทต่าง ๆ ทั้ง ๆ ที่หยาบช้ำลามก ที่ติดด้าน
หาญธรรมที่สุด ก็ไม่สามารถที่จะต่อสู้กับบรรดากิเลสธรรม คือหลักมัชฌิมาปฏิปทาเป็นต้น
ที่พระองค์ท่านมอบให้แล้วนี่ เป็นศาสตราวุธไปได้เลย ต้องฉิบหายวายปวงไปหมดไม่มี
สิ่งใดเหลือ ให้ยึดหลักมัชฌิมาปฏิปทานี้ขึ้นต่อสู้ เราจะได้เห็นสิ่งที่ประเสริฐดังที่พระ
พุทธเจ้าว่าประเสริฐ

ธรรมเป็นของประเสริฐ ท่านว่า คำว่าธรรมได้แก่อะไร เมื่อธรรมกับใจเข้ากลมกลืนเป็น
อันหนึ่งอันเดียวกันแล้ว เราพูดว่าใจก็ชัด ถ้าว่าธรรมทั้งดวงนั้นเหมาะสม นั่นแหละคือผู้
ได้ธรรมประเสริฐ เมื่อจิตได้สิ้นแล้วจากสิ่งลามก อันเป็นสิ่งที่ต่ำช้าเลวทรามทั้งหลาย
ไม่มีอยู่ภายในจิตใจแล้ว ใจเป็นธรรมชาติประเสริฐได้โดยลำดับ ๆ และโดยลำพังตัวเอง

หลักการปฏิบัติเพื่อความรู้แจ้งเห็นจริงตามหลักศาสดาที่สอนไว้ ไม่มีหลักใดจะยิ่งไป
กว่ามัชฌิมาปฏิปทา จึงขอให้ท่านทั้งหลายทุก ๆ องค์ยึดไว้เป็นหลัก ฝากเป็นฝากตาย
กับพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ฝากเป็นฝากตายไว้กับมัชฌิมาปฏิปทา โดยมี
ความเพียรเป็นเครื่องหนุนหลัง นี่แหละหลักยึดของใจ นี่ถ้าว่าเป็นสำเนาใหญ่ที่จะชี้ข้าม
มหาสมุทร ก็คือมัชฌิมาปฏิปทานี้แล

สิ่งทั้งหลายที่เราเคยผ่านมาแล้วด้วยกัน เคยพบเคยเห็น เคยสัมผัสทางตา ทางหู ทาง
จมูก ทางลิ้น ทางกาย ตลอดจนความคิดความปรุงทางใจ เหมือนโลกทั่ว ๆ ไปที่เขาสัมผัส
สัมผัสกันมาแล้ว มันก็เป็นเหมือนโลกนั้นแหละ ไม่มีอันใดที่จะยิ่งหย่อนหรือวิเศษยิ่งกว่า
โลกไป สิ่งวิเศษกว่าโลกก็คือธรรม การทวนกระแสของโลกมาประพฤติปฏิบัติธรรม ด้วย
ความเอาจริงเอาจัง ฝากเป็นฝากตายต่ออรรถต่อธรรมนี้ ชื่อว่าดำเนินตามร่องรอย หรือ
ตามเสด็จพระพุทธเจ้าด้วยอำนาจแห่งประโยชน์ความเพียร นี่เราจะเป็นไปเพราะความ
ร่มเย็นเป็นสุขภายในจิตใจ

เราปฏิบัติผมพูดตามความจริงที่ได้ปฏิบัติมา ตั้งแต่ออกปฏิบัติมาตั้งแต่พรรษา ๗ ปีนี้ก็
พรรษา ๔๕ ก็ปีแล้วคิดดูซิ เร่งประพฤติปฏิบัตินับตั้งแต่ก้าวออกที่แรก แม้เรียนหนังสือ

อยู่ก็ไม่เคยลดละการจิตตภาวนา ทำมาอยู่เรื่อย ๆ อย่างลับ ๆ ไม่ให้ใครรู้ เพราะเรามี
ความสมัครรักชอบในจิตตภาวนามาแต่กาลไหน ๆ

ตั้งแต่เริ่มบวชที่แรกเห็นพระกรรมฐานท่านมาพักวัด เช่นวัดโยธานิมิตร หนองขอนกว้าง
กรมทหารอุดรฯนี้ เพราะเราอยู่วัดนั้น เราบวชที่วัดนี้ เมื่อท่านมาพักอยู่ที่ใดเราต้องไปถึง
ก่อนแหละ ไปคุยธรรมะธัมมิกกับท่าน ท่านพูดน่าฟังจับใจไพเราะ ทำให้ซึ่งในจิตใจ นั้น
ละเป็นเหตุให้ฝังภายในจิตเข้าโดยลำดับ ๆ ให้เกิดความรักชอบในทางด้านปฏิบัติ จน
กระทั่งได้ออกปฏิบัติเสียจริง ๆ

แม้ในขณะที่เรียนก็มีความสัตย์ความจริงตั้งไว้เพื่อไม่ให้เคลือบคลาด เรียนก็เรียนเพื่อรู้
รู้แล้วจะออกปฏิบัติ ความคิดเช่นนี้ไม่ให้ลบล้าง ไม่ทำลายความสัตย์ความจริงของตน
เอง จนถึงวาระสุดท้ายที่หมดคำอธิษฐาน ได้แก่สอบเปรียญ ๓ ประโยคจบสิ้นลงไปแล้ว
จะออกปฏิบัติโดยถ่ายเดียวเท่านั้นไม่เป็นอื่น จะไม่ยอมเรียนชั้นใด ๆ ต่อไป แม้จะมี
ความขยันหมั่นเพียรไม่เกียจคร้านในการเรียนอยู่ก็ตาม แต่คำสัตย์เป็นสิ่งที่ใหญ่โตมาก
ยิ่งกว่าความขยันหมั่นเพียรเพื่อเรียนเหล่านั้นอีกมากมาย จึงต้องทำลายคำสัตย์ไม่ได้
จากนั้นก็ออกปฏิบัติ

นี่ดู..เคยได้เล่าคำอธิษฐานให้หมู่เพื่อนฟัง ได้ฟังทั่วกันหรือไม่ทั่วก็ไม่ทราบ ผมเคยพูด
ในเวลาเรื่องไปสัมผัส ที่ว่าพักที่วัดบรมนิวาสนี้แหละ ตอนนั้นสมเด็จพระมหาธีรวงศ์
องค์วัดพระศรีมหาธาตุ ท่านเป็นราชกวี ท่านออกไปต่างจังหวัด เราอยากจะทำออกเป็น
กำลัง จนกระทั่งมองดูเหมือนกับว่าไปไม่อะไร ๆ ก็ดี...เหลือใจไปหมด คนในกรุงเทพ

นี่เราพูดตามความจริง มันเหมือนไม่มีคุณค่าอะไรเลยในกรุงทั้งกรุงที่อยากจะอยู่ อยาก
จะมีความชมเชย อัจฉริยะสิ่งนั้น อัจฉริยะสิ่งนี้ ไม่มีเลย มีแต่ความสัตย์นี้จะขาด
ถ่ายเดียวเท่านั้น ถ้าเราไม่ออกแล้วให้เราตายเสียดีกว่าเท่านั้น มีแต่อยากจะทำออก
ถ่ายเดียว มองดูอะไรมันเหลือใจไปหมด เหมือนกับว่ามันหมดคุณค่า ยังเหลือแต่คำสัตย์
เท่านั้น ถ้าลงคำสัตย์ได้ขาดแล้วให้ตายเสียดีกว่า

พอดีเป็นโอกาสสมเด็จพระเจ้าเป็นอาจารย์ท่านเป็นราชกวีไปต่างจังหวัด เราตั้งสัจอธิษฐาน
ในคืนวันนั้น เพราะท่านบังคับ เราก็เห็นใจท่าน ท่านเจตนาหวังดีต่อเรา ยังไม่ให้ออก ให้

เรียนจบ ๖ ประโยคเสียก่อนแล้วค่อยออก(ท่านว่ายังงี้) เราไม่พูด พูดไม่ได้พูดไม่ออก เพราะ ๖ ประโยคก็ไม่ใหญ่โตยิ่งกว่าคำสัตย์ จะได้ร้อยประโยคก็ตามถ้ำลงคำสัตย์ได้ขาดไปแล้ว ร้อยประโยคก็คือเอามาประดับคนตายนั่นเอง จิตมันลงขนาดนั้นนะ จะออกถ่ายเดียวเท่านั้นไม่มีอย่างอื่น แต่จะขอไปด้วยมารยาทอันดีงาม ไม่แบบพลุณผลัน ไม่แบบทสิฐิมานะ ไม่แบบภูถู่ถู่กึ่งคือด้านไปอย่างนั้น หากจะหาออกด้วยวิธีที่เหมาะสมจนได้เราคิดไว้

กลางคืนก็ตั้งสัจอธิษฐาน คือเราก็ภาวนาอยู่ทุกคืนนี่ เราไม่เคยละนี่นะ พอไหว้พระ หมู่เพื่อนนอนหลับหมดแล้วเราก็ไหว้พระสวดมนต์เสร็จเรียบร้อยแล้ว ตั้งสัจอธิษฐานว่า ถ้าหากว่าข้าพเจ้าจะมีอำนาจวาสนาบุญญาภิสมภาร สามารถที่จะบรรลุนิพพานถึงขั้นอรหัตตภูมิ พ้นจากทุกข์โดยถ่ายเดียวแล้ว ในขณะที่ออกไปประพฤติปฏิบัตินี้ การไปของข้าพเจ้าก็ขอให้ไปด้วยความสะดวก และคำฝั้นนี้ก็ขอให้แสดงเป็นคำฝั้นที่อัศจรรย์อย่างยิ่ง สมกับภูมิที่เราปรารถนาก็คืออรหัตตภูมิ การไปก็ขอให้ไปด้วยความสะดวกและได้สำเร็จด้วยตามความมุ่งหมาย

นิมิตในคำฝั้นนี้ขอให้แสดงเป็นความอัศจรรย์อย่างยิ่งที่เราไม่เคยได้เห็นมาก่อนเลย นี่ข้อหนึ่ง ข้อสอง เมื่อออกไปแล้วการปฏิบัติไม่เป็นไปตามนั้น ก็ขอให้นิมิตนี้ลดลงมาตามขั้นภูมิแห่งความไม่สมหวัง หรือจะสมหวังเพียงขั้นใด ๆ ก็ขอให้แสดงบอกในนิมิตนั้น ข้าพเจ้าจะถือนิมิตนี้เป็นหลักเกณฑ์สำคัญ สาม ออกไปแล้วไม่ได้เรื่องได้ราวอะไร หรือไม่ได้ออกไปเลย ถึงออกไปก็ไม่ได้เรื่องได้ราวอะไร ขอให้ฝั้นอย่างเลวทรามที่ไม่น่าดูเลย หรือว่าดูไม่ได้เลย ตั้งสัจอธิษฐาน สัจอธิษฐานทั้งสามประเภทที่ข้าพเจ้าได้ตั้งไว้นี้ จะออกทางด้านภาวนาก็ตาม จะออกทางคำฝั้นก็ตาม ข้าพเจ้ายินดีรับทั้งสองประเภท เพราะเราก็ภาวนาอยู่ทุกคืน ๆ ไม่เคยละ

ต่อจากนั้นก็เข้าที่ภาวนาเป็นเวลานานชั่วโมงกว่า ๆ ก็ไม่ได้เรื่องอะไร ก็เลยล้มตัวนอนประมาณสักเที่ยงคืนกระมัง เพราะสวดมนต์ไหว้พระอยู่ก็นาน ตั้งสัจอธิษฐานอยู่ก็นาน พอสมควร ยังภาวนาอีก พอหลับไปเท่านั้นปรากฏว่าได้เหาะลอยขึ้นบนอากาศอย่างคล่องแคล่วว่องไว เหาะรอบนครหลวง นครหลวงนั้นไม่ใช่นครหลวงกรุงเทพฯนะ เป็นนครแห่งความฝันอย่างว่านั่นแหละ เป็นนครหลวงที่สว่างามที่สุด ตึกรามบ้านช่องนั้นไม่

ได้สำเร็จด้วยไม้ด้วยหินด้วยปูนด้วยทราย เครื่องมุงอย่างนี้ไม่เป็นสังกะสี กระเบื้องเหมือนอย่างเมืองหลวงในกรุงเทพฯเลย กลายเป็นทองคำธรรมชาติเหลืองอร่ามไปหมดทั้งเมืองนั่นเลย

เราเหาะอยู่บนอากาศมองลงมาจนเกิดความอัศจรรย์ ใ้โฮ เมืองอะไรทำไมถึงอัศจรรย์ขนาดนี้ มองดูที่ไหนมีแต่ความสว่างาม แพรวพราวไปด้วย..ไม่ทราบแสงเพชรแสงพลอยแสงอะไรก็ไม่ทราบ เป็นสิ่งที่อัศจรรย์จนติดหูติดตาอยู่จนกระทั่งทุกวันนี้ เหาะรอบพระนครถึงสามรอบนะ พระนครนี้ก็กว้างมากจริง ๆ สุดสายหุสสายตา แต่คำฝันมันก็รวดเร็ว เหาะรอบไปอย่างรวดเร็วได้สามรอบ พอจบสามรอบแล้วก็เหาะลงมา พอลงมาถึงที่ก็สะดุ้งตื่นขึ้นพอดี

ใ้โฮ เกิดความกระหึ่มยี้มย่องไม่มีอะไรที่จะเท่า เหมือนกับหัวใจนี้มันพองเท่าภูเขาอย่างไรเราต้องสำเร็จแน่ ๆ ไม่สงสัย นี่ความแน่ใจนะ การออกเราจะต้องได้ออกแน่ ๆ แล้วจะต้องสำเร็จดังความมุ่งหมายในจุดสุดท้ายที่เราต้องการอย่างยิ่งทีเดียว ความฝันอย่างนี้เราไม่เคยมี ตั้งแต่ชีวิตของเราเกิดมาจนกระทั่งปานนี้ และสมกับที่เราตั้งสัจอธิษฐานให้เห็นของอัศจรรย์ เมืองหลวงเมืองนี้เป็นเมืองอัศจรรย์อย่างยิ่งแล้ว เหลืองอร่ามไปด้วยเพชรด้วยพลอย ไม่มีเครื่องทัพสัมภาระแบบสร้างด้วยไม้ด้วยหินด้วยปูนด้วยทรายนี้ไม่ปรากฏเลยนั่นสิ ไม่ว่าจะหลังเล็กหลังใหญ่หลังขนาดไหน มันเหมือนกับหอปราสาททั้งนั้น เต็มไปด้วยเพชรด้วยพลอยด้วยทองคำธรรมชาติ

พอตื่นเช้าขึ้นมาฉันจ้งหันเสร็จแล้วเข้ากราบลาสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดิสุโส อ้วน ท่าน อ้อ ไปก็ดีไปช่วยธรรมชิตญาณที่โคราชด้วยนะ ท่านว่าอย่างนั้นะ ให้ไปช่วยสอนหนังสือ ผมก็บอกว่า เกล้าก็จะไปทางนั้นแหละ (เราก็ออย่างนี้) แต่ไม่ได้บอกว่าจะไปสอนหนังสือ ท่านอนุญาตแล้วเตรียมในเดี๋ยวนั้นเลย ไปทันรถไฟ รถไฟถึงแคโคราช ขึ้นรถไฟมาโคราชค้างคืนหนึ่งแล้วเปิดเลย จำพรรษาที่จักราช นั่นละที่นี้ออกนะ เราไม่พูดละเรื่องสมเด็จพระท่านสั่งอะไรต่ออะไร จดหมายยุ่ง ท่านเรียกตัวกลับกรุงเทพฯอะไรต่ออะไร

จำพรรษาภาวนาก็เร่งใหญ่ จิตก็เจริญ นี่พูดถึงทางภาคปฏิบัติของเรา ที่นี้จะพูดเรื่อยไปเลย จิตก็เจริญขึ้นเรื่อย มาล้อมตอนหนึ่ง จึงได้เร่งกันใหญ่ เร่งกันเอาเป็นเอาตายเข้าว่า

จิตจึงค่อยมีความเจริญขึ้นด้วยสมาธิมีความแน่วหนามั่นคงจนเป็นที่แน่ใจ เอ้า จากนั้น
แล้วก็นั่งตลอดรุ่งที่เดียว ฟาดมันลงอย่างเต็มที่เต็มฐาน ผูกโกรธผูกแค้นที่สุด ถ้าหากว่า
เราได้ผูกโกรธผูกแค้นกับผู้ใด เหมือนอย่างเราผูกโกรธผูกแค้นให้ความเสื่อมแห่งสมาธิ
จิตของเรานี้แล้ว เราจะฆ่าคน ๕ ศพ ๑๐ ศพ โดยไม่รู้สึกรู้สีกตัวเลย เพราะแค้นถึงขนาด แต่
นี่มันก็เป็นในเราเองก็ไม่ทราบจะฆ่าอะไร เพราะการฆ่ามันก็ผิดกรรม

เมื่อได้เร่งภาวนาเข้าถึงขั้นเต็มที่เต็มฐานเอาเป็นเอาตาย เอาสังขารคือทุกขสังขขึ้นเป็น
ตัวตั้ง สมุทัยสังขขึ้นเป็นตัวคลี่คลายด้วยปัญญา พินิจพิจารณาในขณะที่ทุกข์ใหม่ตัวมา
เต็มที่ ไม่ยอมให้มันถอยไปได้เลย เอ้า เป็นก็เป็น ตายก็ตาย ถ้าไม่ตายวันพรุ่งนี้เข้าเป็น
อรุณขึ้นมาใหม่ นั่นแลเป็นเวลาลงเวทีกัน ถ้าตายก่อนหน้านั้นก็ให้ตาย แต่การถอยนี้
ถอยไปไม่ได้ เอ้า สาธุ ทุกข์มีเท่าไรขอให้แสดงเต็มที่ เพราะทุกข์ท่านว่าเป็น **อริยสัจ**
ทุกข์เป็นของจริง เราเป็นลูกศิษย์ตถาคตคนหนึ่งทำไมจะพิจารณาให้ถึงความจริงดัง
พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้ไม่ได้ เราจะต้องทุ่มลงไปให้เต็มที่เต็มแดน ด้วยสติปัญญาศรัทธา
ความเพียรของเรา เอ้า ทุกข์มีเท่าไรขอให้แสดงขึ้นมา

พูดแล้วยกมือขึ้นเลยนะไม่ใช่ธรรมดา สาธุ ทุกข์มีเท่าไรขอแสดงให้ข้าพเจ้าเห็นทั้งหมด
ไม่ว่าจะทุกข์ทางกาย ไม่ว่าทุกข์ทางใจ เพราะเป็นสังขารด้วยกัน ข้าพเจ้าจะ
พิจารณาให้รู้แจ้งเห็นจริง ด้วยสติปัญญาเต็มกำลังความสามารถของเรา หรือไม่เช่นนั้น
เราจะตายกับแนวรบนี้ ไม่ยอมถอยหลัง

พอว่าอย่างนั้นจิตก็หมุนตัว ๆ ทุกข์เกิดขึ้นเท่าไร เทียบเคียงกันทุกสัดทุกส่วน ทุกข์ที่ตรง
ไหนมีมากจับจุดนั้นไว้ เช่น ทุกข์ที่หัวเข้าปวดง่าย ๆ หัวเข่ามันจะแตก หัวเข่านี้มีอะไรอยู่
ในนี้ มันแยกกัน หนังหรือมันเป็นทุกข์ หนังหุ้มหัวเข่านี้หรือเป็นทุกข์ ดูหนังแล้วก็ดูทุกข์
ทุกข์มันเป็นสภาพหนึ่ง หนังเป็นสภาพหนึ่ง หนังมีมาตั้งแต่วันเกิด ทำไมทุกข์ในหัวเข่า
เพิ่งเกิดขึ้นมาตอนเรานั่งภาวนานี้ ถ้ามันเป็นอันเดียวกันจริง ๆ แล้วทำไมทุกข์จึงไม่มีมา
ตั้งแต่วันเราเกิดที่หัวเข่านี้ คือเราถือเอาจุดใดจุดหนึ่งที่มันเด่นกว่าเพื่อน ถือเอาจุดนั้น
เป็นจุดสนามรบ เป็นเป้าหมายของการพิจารณา แยกเข้าไปถึงเอ็น ถึงกระดูก อันไหน
มันก็เหมือนกัน ๆ ดูสภาพแห่งทุกข์ก็เป็นความจริงอันหนึ่ง

คือเราพิจารณาตรงไหนจิตมันจ่อ ๆ ๆ นะ คือไม่มีถอย ถอยไม่ได้เวลานั้น เมื่อเราได้ทุ่ม ลงเต็มที่แล้วเราจะถอยจิตออกมาด้วยความอ่อนแอไม่ได้ ต้องสู้ เข้า ขาดก็ขาด กิเลสไม่ ขาดให้ลมหายใจมันขาด มีอยู่สองอย่างเท่านั้น พอแยกแยะกันไปหลายครั้งหลายหน ตลบ ทบพวนด้วยสติปัญญาไม่ห่อไม่ถอย มันก็ทำให้เกิดความเข้าใจคลั่งคลายดู หนึ่งก็สักแต่ว่าหนึ่ง เนื้อสักแต่ว่าเนื้อ เอ็นสักแต่ว่าเอ็น กระดูกสักแต่ว่ากระดูก ทุกขเวทนาสักแต่ทุกขเวทนาเท่านั้น ทีนี้จิตเลยสักแต่ว่าจิต ต่างอันต่างจริง เมื่อต่างอัน ต่างจริงแล้วทุกขเวทนาหายวูบ หหมดไป จิตลงผล็อย เงียบ เห็นชัดรู้ชัด เงียบเลยที่นี้นะ เหนือ อย่างนี้เทียวเธอ

ทุกข์ที่กำลังโหมตัวอยู่เหมือนจะส่งเปลวถึงเมฆมนูน ดับลงด้วยอำนาจแห่งมรรคคือสติ ปัญญา นั้นประการหนึ่ง เท่าที่เราได้เคยพิจารณาตามความรู้ความเห็นของเราจริง ๆ ไม่นำความรู้ความเห็นของผู้หนึ่งผู้ใด และการปฏิบัติของผู้หนึ่งผู้ใดมาทำในเวลานั้น เป็นอุบายวิธีของเราเอง ผลิตขึ้นมาในขณะปัจจุบัน เพราะความเอาตายสู้จิตจึงไม่ถอย หลั่ง เข้า สู้ไม่ได้ เข้า ตาย ไม่ตายไม่ถอย ไม่ตายให้รู้ จิตจึงเป็นเหมือนจะออกแสงแพรว พราว ๆ เพราะความกล้าหาญ นั้นอันหนึ่ง

พอทุกข์ดับลงไป เมื่อจิตจริง จิตก็จริง สักแต่ว่าจิตเท่านั้นเป็นอย่างอื่นไปไม่ได้ เวทนาก็ สักแต่ว่าเวทนา มันไม่มีความหมายของมัน เหมือนไฟไม่มีความหมายของตน ไม้ที่ถูกไฟ ไหม้ไหม้ ไม้ก็ไม่มีความหมายของไฟ ไฟก็ไม่มีความหมายของไม้ ทั้ง ๆ ที่ไหม้เผากันอยู่ จิตเป็นผู้ไปรู้เรื่องต่างหาก จิตเป็นผู้ไปหมาย ว่านั่นเป็นสุข นี่เป็นทุกข์ต่างหาก พอ พิจารณาเข้าอย่างจริงจังแล้วมันถอนตัวเข้ามา ความสำคัญมันหมายถอนเข้ามา ๆ จน เข้าถึงจิต จิตก็เลยจริงตามจิต เมื่อจิตจริงตามจิต จิตก็ปล่อยอาการทั้งหลายหมด

จิตเราจะเรียกว่ารวมอะไรผมนี้พูดไม่ถูก จะอุปนามันก็อุปนาอะไรอย่างนั้น มันเป็นเรื่องที่กล้าหาญที่สุด มันรวมด้วยความกล้าหาญ รวมด้วยความรู้รอบทุกสิ่งทุกอย่าง แล้ว นี่เรียกว่าปัญญาอบรมสมาธิ เราผู้ตรงนี้เองโดยไม่ต้องไปเรียนไปถามผู้ใดแหละ อ้อ จิตสงบด้วยแบบนี้ จิตสงบด้วยปัญญาอบรมสมาธิ คืออบรมให้เกิดสมาธิความแน่ว แน่ลงไปจนกระทั่งรวมสนิท นั้นอันหนึ่ง

ที่นี้เวลาพิจารณาไปหลายคืนหลายวันต่อไปโน้น มันมีแยกแยะอีกเหมือนกัน พอพิจารณาถึงความจริงแล้วทุกข์ก็จริง เวทนาก็จริง คือทุกข์เวทนาก็จริง กายแต่ละส่วน ๆ ก็จริงตามสภาพของเขา จิตก็จริงตามสภาพของตน แต่ไม่ลงแบบที่เคยลง ไม่ลงอย่างหายเจ็บไปเลย จิตก็จริงอยู่อย่างนั้น แต่ทุกข์เวทนาไม่สามารถที่จะเข้าไปครอบจิตนั้น ให้เกิดความกระวนกระวายได้เลย แม้ทุกข์เวทนาจะหนักแน่นขนาดไหน เจ็บมากขนาดไหน จิตนั้นยิ้มได้อย่างสบาย ๆ เพราะไม่สามารถครอบจิตได้ นี่เราพิจารณาเป็นได้สองแง่ นี่ เป็นในแง่ใดก็คือความจริงเหมือนกัน จิตเป็นความจริงของจิต เวทนาเป็นความจริงตามเวทนา เรียกว่าทุกข์ก็เป็นทุกข์สัจ สักว่ากาย สักว่าเวทนา สักว่าจิต นี่เป็นอยู่สองอย่าง

แต่ที่สำคัญก็คือเรื่องความอาจหาญนี้เด่นมากทีเดียว สามารถทำทนายได้เลย ในเวลาตายจะเอาทุกข์เวทนาหน้าไหนมาหลอกเราวะ ทุกข์เวทนาเหล่านี้เราทราบหมดแล้ว ทุกข์เวทนาเหล่านี้จะไปแสดงเวลาวาระสุดท้ายปลายแดน คือความตาย มันจะเอาเวทนาหน้าไหนมาหลอกเรา ก็เวทนาเหล่านี้เรารู้แล้วด้วยปัญญา แล้วแยกลงไปหาถึงเรื่องความตาย เอ้า อะไรมันตายที่นี้ คั่นลงไปหาความตายอย่างจริงจัง เพื่อให้รู้เหตุรู้ผล แห่งความตายความไม่ตาย แยกลงไป พิจารณาลงไป

ดินเวลาสลายตัวลงไปแล้วก็กลายเป็นดินตามเดิม น้ำไปเป็นน้ำตามเดิม ลมไปเป็นลมตามเดิม ไฟเป็นไฟตามเดิม จิตผู้ที่กลัวตายก็เป็นจิตอย่างเด่นชัดยิ่งสง่าผ่าเผย จิตมันตายได้ที่ไหนเมื่อเป็นอย่างนี้ โอ๊ย โทหกกัน เวลามันรู้ถึงจิตจริง ๆ แล้วโทหกกันนี้ นะ คำว่าโทหกเราไม่ได้หมายถึงว่าใครแก้งโทหกกันนะ คือโลกแห่งความไม่รู้จริงนั้นแหละเหมือนกับว่าโทหกกัน เมื่อเข้าถึงความจริงมันไม่มีอะไรตาย ความรู้ก็เป็นความรู้ที่เด่นชัด นี่ตั้งรากฐานได้

จิตใจแน่วแน่ตั้งแต่คืนแรกที่นั่งตลอดรุ่งนั้นเลยว่า เอ้อ ต้องอย่างนี้ ที่นี้ไม่เสื่อม เพราะเหมือนกับว่ามันถึงพักของมัน ที่นี้ไม่เสื่อม ถึงจะไม่ก้าวหน้าก็ไม่เสื่อมลงไปอีกแล้ว รู้ได้ชัด จากนั้นก็ก้าวขึ้นเรื่อย ๆ

นี่คือการพิจารณาที่จะให้เกิดความกล้าหาญชาญชัยแก่ตน สำหรับนิสัยของผมต้องใช้ความเด็ดเดี่ยวอาจหาญต่อสู้กับทุกขเวทนา แต่อย่าไปคาด...ไม่ได้แน่ อูบายวิธีที่เราเคยพิจารณาเมื่อวานนี้ แก้ได้เมื่อวานนี้ได้ผล เราจะไปเอาอูบายเก่านั้นเอามาแก้ มันกลายเป็นสัญญาอดีตนะ แล้วเลยเป็นเรื่องอดีตมันไม่ได้ผล ต้องผลิเกิดขึ้นมาในวงปัจจุบัน จะเป็นเหมือนเก่านั้นก็ตามขอให้เกิดขึ้นในวงปัจจุบัน เป็นอันว่ากรรมะปัจจุบันแก้สิ่งที่เป็นปัจจุบัน คือทุกขเวทนานั้นได้ เกิดขึ้นด้วยอูบายใดให้เกิดขึ้นในขณะปัจจุบัน ๆ

เหมือนกับว่าของเก่าไม่เอามาใช้ พลิกแพลงเปลี่ยนแปลงแก้ไขกันด้วยสติปัญญา ให้เกิดขึ้นในปัจจุบัน ๆ แก้กันในปัจจุบันโดยลำดับ ๆ มันทันกับเหตุการณ์ นี่จึงเรียกว่าปัญญา ปัญญาที่กินไม่หมด ถ้าลงได้เกิดแล้วมันพลิกแพลงเปลี่ยนแปลงหาทางรอดจนได้

คนเราจึงไม่ได้โง่อยู่ตลอดไปนะ เวลาถึงคราวจนตรอกจนมุมไม่มีผู้ที่จะช่วยเหลือแล้ว **อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ** มันวิ่งเข้ามาถึงตัวคนเดียวนี้แหละ ช่วยตัวเองอย่างเต็มเหนี่ยวนั้นจะได้เห็นกำลังความสามารถของตนอย่างประจักษ์ใจ

นี่คือการทำความเพียรเราหนักตรงนี้ในส่วนร่างกาย รู้สึกว่าหนักต่อนั่งหามรุ่งหามค่ำนี้ เพราะไม่ใช่เพียงคืนหนึ่งคืนเดียว ตั้งสติกว่าคืน หากไม่ติดต่อกันเท่านั้นเอง เว้นสองคืนบ้าง สามคืนบ้าง หกเจ็ดคืนบ้าง เอากันอยู่อย่างนั้น ทีนี้เวลานั่งธรรมดานี้สามสี่ห้าชั่วโมงนี้เวทนาไม่ปรากฏนะ เวทนาใหญ่ที่จะมาเกิดไม่ปรากฏ มันชินแล้วนี้ นั่งสามชั่วโมงสี่ชั่วโมง ห้าชั่วโมง ก็ไม่เห็นทุกขเวทนาอย่างที่มีมันเคยแสดงในเวลานั่งตลอดรุ่งมาแสดงเลย นี่คือความเคยชินเป็นปกติ นี่เป็นการโหมมากทั้งด้านร่างกายและจิตใจ จิตใจก็เด็ดมาก ร่างกายก็หักโหมมาก

พอหลังจากนั้นเมื่อจิตได้หลักได้ฐานแล้วก็ค่อยไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งออกทางด้านปัญญา ทีนี้เป็นแผนใหม่ขึ้นมาอีกทีนี้ ทางด้านปัญญานี้ไม่หักโหมทางส่วนร่างกาย แต่หักโหมทางความคิดความพินิจพิจารณาทางด้านปัญญา ถึงกับนอนไม่ได้ มันหมุนตัว ๆ คือความเพลินในการพิจารณา เพลินในการถอดถอนกิเลสตัวนั้นตัวนี้ไปได้เป็นลำดับ ๆ

ถ้าตัวไหนยังถอนไม่ได้ พิจารณาจนให้เข้าใจ เมื่อยังไม่เข้าใจอยู่ตราบใด นั้นแหละคืองานของเรามันจะปล่อยวางไม่ได้ หมุนตัว ๆ นี่เพี้ยน เพี้ยนมาก

บางครั้งถึงต้องได้ยับยั้งในสมาธิ เอาพุทโธเข้ามาบริกรรม ถ้าไม่พุทโธบริกรรมจิตมันหมุนตัว ๆ อยู่กับงานคือการพิจารณานั้น จึงต้องรั้งจิตเข้ามาหาพุทโธ บังคับให้กับพุทโธ ถีบ นี่ก็ไม่ลืมนะ เผลอไม่ได้ คำว่าเผลอมันก็พูดยากในจิตขั้นนี้นะ พูดได้พอหอมปากหอมคอก็ว่า พอเราเรามีไม่ได้ เรามีบับถึงงานนั้นแล้ว จึงต้องได้เข้มแข็งทางนี้ ตั้งสติ บังคับให้อยู่กับพุทโธ ๆ ถีบ จิตก็ค่อยสงบลง ๆ สงบลงเท่าไรความเย็นมันก็เย็นขึ้นมา ๆ สบาย สบายขึ้น ๆ มีกำลังวังชาขึ้นมา

พุทโธถีบ ๆ เข้าไปจนกระทั่งคำว่าพุทโธกับความรู้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันแนว ที่นี้สงบเต็มที่มีความสบายเต็มภูมิ นี่แหละท่านเรียกว่าพักในสมาธิ เวลาทำการทำงานเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าแล้วให้เข้ามาพัก ท่านว่าตรุณสมาธิอย่างที่ท่านกล่าวไว้ ตรุณ แปลว่าสมาธิยังอ่อน พิจารณาแล้วก็พัก แม้สมาธิกล้าแข็งก็ตามเถอะไม่พักไม่ได้ ต้องพักสมาธิจึงเป็นธรรมจำเป็นอย่างยิ่ง จะปล่อยไม่ได้

เมื่อพักสมาธิอย่างที่ว่านี้แล้ว พอจิตถอนออกมาเท่านั้นแหละมีกำลังเต็มที่ เช่นเดียวกับคนได้พักผ่อนนอนหลับ หรือรับประทานอาหารให้สบายแล้วไปทำหน้าที่การงาน เข้ามีดพม่าเล่มนั้นแหละ ไม้ท่อนนั้นแหละ คนคนนั้นแหละ ฟาดลงไปซิ ชาติสะบันงาไปเลย เพราะคนก็มีกำลัง มีดก็ได้ลับหินแล้ว กิเลสมันก็ตัวเท่าเท่า ไม้ท่อนเท่า ชาติสะบันงาไปเลย นี่ละการพักทางสมาธิจึงเป็นของจำเป็นที่เราจะมองข้ามไปไม่ได้

เมื่อถึงคราวมันอ่อนเพลียเข้ามาแล้วต้องยับยั้งทางสมาธิ จะขาดจะเสียเวล่ำเวลาก็ให้เสียไป เช่นเดียวกับเราเสียเวลาในการรับประทานอาหาร พักผ่อนนอนหลับ เสียไปเพื่อได้กำลังวังชาที่จะประกอบหน้าที่การงานต่อไปอีก นี่เสียกำลังในการพักสมาธิ จะไม่ได้แก้กิเลสตัวใดก็ตาม แต่เป็นการเพิ่มพลังของจิต เพิ่มพลังของปัญญา ให้ออกพิจารณาได้เต็มสติกำลังของตน แล้วพิจารณาสิ่งใดก็ชาติสะบันงาไปเลยที่นี้ ผิดกับเราไม่พักเป็นไหน ๆ อารมณ์ทางด้านสมาธิเป็นสิ่งสำคัญอยู่มากทีเดียว

คือธรรมดาจิตมันต้องเพลिनพิจารณาแก็กิเลสประเภทต่าง ๆ เพลนในการแก้ เพราะแก็กิเลสอันใดแล้วมันรู้ได้ชัดว่าอันนี้ขาดไปแล้ว อันนั้นขาดไปแล้ว อันนี้ขาดไปแล้ว เรื่อย ๆ มันก็ยิ่งเพลนค้อยเรื่อย เวลากิเลสแต่ละอย่าง ๆ ขาดไปนี้ พอมันขาดไปแล้ว ยังมีอะไรอีก นี่งานมันค้อยเขี่ยนะที่นั่นนะ พอไปเจอแล้วก็พาดกัน เรียกว่ารบกัน พาดฟันหันแหลกกัน พอกิเลสตัวนี้ขาดไป ว่างงาน คำว่าว่างงานคือกิเลสไม่ปรากฏตอนนั้น ที่นี้ค้อยเขี่ย ค้อยเขี่ยชูดค้นหาเหตุผลว่ากิเลสมันอยู่ที่ตรงไหน นั่นก็คืองานอีกเหมือนกัน พอเจอเข้าเท่านี้แหละที่นี้ เอาอีกแล้ว

เพราะคำว่าแพ้ไม่มี จิตถึงขั้นนี้แล้วคำว่าแพ้ไม่มี นอกจากให้ตายเท่านั้น ไม่ตายต้องรู้มีสองอย่างเท่านั้น คำที่จะแพ้ไม่มี เพราะฉะนั้นจึงเรียกว่าความเพียรกล้า ในครั้งพุทธกาลท่านเรียกว่ามหาสติมหาปัญญา ทำงานโดยอัตโนมัติ คิดปรุงพินิจพิจารณาด้วยสติปัญญาโดยทางอัตโนมัติ ท่านเรียกว่ามหาสติมหาปัญญา สมัยปัจจุบันของเรานี่เราเป็นพระป่า ๆ เกื่อน ๆ อย่างที่เราเป็นนี้ เราพูดขนาดหรือพูดเพียงว่าสติปัญญาอัตโนมัติมันพอแก่ฐานะของพวกเราแล้ว อันนี้ก็เหมาะสม ทั้ง ๆ ที่ความจริงก็เหมือนกันนั่นแหละกับคำว่ามหาสติมหาปัญญา แต่มันสนิท

เราพูดนี้มันถนัดดีตามอัธยาศัยของเราและสมัยปัจจุบันนี้โลกมันเป็นอย่างนั้น เอาของดีให้มันไม่เอาแหละ เอาแก้วเอาแหวนให้มันลิงมันไม่สนใจ ถ้าเอามะขามให้มันแล้วกับ ๆ นี้โลกทุกวันนี้เป็นอย่างนั้น คำว่ามหาสติมหาปัญญานี้พูดให้โลกฟังก็เหมือน ยืนเพชรยืนพลอยให้ลิงนั่นแหละ มันไม่สนใจ พอยื่นมะขามให้มันมันชอบ เพราะฉะนั้นโลกมันเป็นอย่างนั้น เราเรียนเพื่อความรู้ความฉลาด ทำไมเราจะปฏิบัติต่อโลกให้เหมาะไปได้ ใครจะฉลาดเหนือพระพุทธรเจ้าได้หรือ ในโลกนี้ใครฉลาดเหนือพระพุทธรเจ้ามีหรือ เราเป็นผู้ปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธรเจ้า เป็นลูกศิษย์ที่มีครู ทำไมจะไม่ฉลาดต่อการปฏิบัติแก่โลกแก่สงสารเล่า

เพราะฉะนั้นจึงขอให้ทุกท่านตั้งอกตั้งใจ อย่าเห็นสิ่งอื่นใดเป็นสิ่งที่มีความค่ายิ่งกว่าอรรถกกว่าธรรมนี้ไม่มี มีธรรมนี้เท่านั้นที่จะเป็นที่อบอุ่นเป็นที่มั่นใจ เป็นที่พึ่งเป็นที่พึ่งตายได้ทุกกาลสถานที่ ทั้งอดีตอนาคตปัจจุบัน ไม่นอกเหนือไปจากธรรมที่เราพยายามบิ๊งบีนให้ได้เป็นสมบัติของเรา เป็นที่พึ่งของเราไปโดยลำดับ ๆ จนกระทั่งถึงข้ามมหาสมบัติ ได้แก่

ความหลุดพ้นโดยประการทั้งปวง นั้นเรียกว่าอภิกาลจิต อภิกาลธรรม หมด เรื่องสมมุติ ไม่เข้าไปเกี่ยวข้อง

ใครจะว่าอะไรประเสริฐ เราเคยได้ยินมาแล้วเรื่องสมมุติ ประเสริฐตั้งแต่คำพูดของคน ประเสริฐแต่ลม ธรรมชาตินั้นมันไม่ประเสริฐ ถ้าหากมันประเสริฐจริง ๆ คนผู้เข้าไปเกี่ยวข้องกับสิ่งที่ประเสริฐนั้นร้อนหาอะไร มันก็ต้องเย็นไปตามซี มันไม่ได้เย็น โลกเสกสรรปั้น ยอ โลกจอมปลอม ธรรมจึงเป็นของจริง พิจารณาให้เข้าถึงความจริง จิตก็กำลังปลอม อยู่ด้วยกิเลสซึ่งเป็นของปลอม แก้กิเลสซึ่งเป็นของปลอมออกด้วย ศิล สมาธิ ปัญญา ศรัทธาความเพียรของเรา ให้เต็มเม็ดเต็มหน่วยเต็มที่เต็มฐาน สังหารกิเลสทั้งหลาย เหล่านี้ออกหมดแล้ว นั่นแลคือวิมุตติ

เราจะไปหาวิมุตติที่ไหน มันหลุดพ้นออกจากตรงไหน หลุดพ้นที่ตรงไหน นั่นแลคือ วิมุตติ แต่ก่อนไม่ได้เป็นวิมุตติ คืออะไร สมมุติก็ได้แก้กิเลสครอบหัวใจอยู่นั่นเอง พอ พาดพ้นหันแหลกิเลสออกด้วยมัชฌิมาปฏิปทาแล้ว นั่นแลคือวิมุตติ ขอให้หลุดพ้น เกอะ อยู่ที่ไหนดีหมดนั่นแหละ วิเศษทั้งนั้น ไม่ว่าจะอยู่บนฟ้าบนอากาศ ใต้น้ำ บนบก นอนยืนเดินอยู่ที่ไหน มันก็หลุดพ้นอยู่โดยหลักธรรมชาติ เพราะธรรมชาตินี้ไม่มีอิริยาบถ ไม่มีกาลไม่มีสถานที่ ขอให้หลุดพ้นเกอะอยู่ไหนสบายหมด

เอาละเอาแค่นี้ก่อน